

İSLÂM FELSEFESİNİN GÜNCELLİĞİ SORUNU

(İslâm Felsefesi Tarihi Anabilim Dalları İstişarî Toplantısı)

Dr. Eyüp şAHİN

Ankara Ü. İlahiyat Fakültesi

sahin_eyup@yahoo.com

İslâm Felsefecileri Derneği'nin düzenlediği, İslâm Felsefesi Tarihi Anabilim Dalları İstişarî Toplantıları'nın üçüncüsü, Hayrani Altıntaş, Mehmet Bayrakdar, Kasım Turhan, İlhan Kutluer, Ali Durusoy, Mevlüt Uyanık, Muhittin Macit, İbrahim Maraş, Ferruh Özpilavcı, Müfit Selim Saruhan, İsmail Hacinebioğlu, şaban Haklı, Atilla Arkan, Gürbüz Deniz, Eyüp şahin, Eyüp Bekiryazıcı, Bayam Ali çetinkaya, İbrahim şapak, Cevdet Kılıç, Fuat Aydın, Hüseyin Karaman, Hamdi Onay ve Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nden bir grup yüksek lisans ve doktora öğrencisinin katılımlarıyla 29-30 Kasım 2008 tarihlerinde Sakarya'da yapıldı. "İslâm Felsefesi'nin güncelliği ve İslâm Felsefesi niçin gereklidir?" ana gündemi etrafında pek çok konunun konuşulduğu toplantı son derece verimli geçti.

Güncelleştir(il)me sorunu etrafında klasik eserlerin yeniden değerlendirilmesi önemli bir konu olarak dikkat çekmektedir. İçinde bulunduğumuz tarihi süreçte sahip olduğumuz tüm olanaklar, akademik birikim ve felsefi miras ile klasik eserler arasında kurulacak yeni ve sıcak temasa ihtiyaç olduğu açıktır. Bu itibarla klasik eserleri canlı tutmanın yolu, sahip olduğumuz felsefi mirasın avantajlarını kullanarak yeniden okumak ve güncellemekle olacaktır. Bu bakış açısından hareket edildiğinde İlhan Kutluer'in, "Günümüzde Fârâbî çalışmanın ne anlamı vardır?" sorusuyla, "Platon çalışmanın ne anlamı vardır?" sorusunun eşdeğer olduğuna, bu manada batılların güncelleme ile ilgili sorunu geleneklerinin dinamik oluşu sayesinde minimize ettiklerine işaret etmesi önemliydi. Dolayısıyla, felsefi geleneğini oluşturan toplumlar için klasik eserlerin salt klasikler olarak kalmasından, böylece yeni bir şey söyleyemeyeceği iddiasından söz edilemez. Kutluer'in, "Bir klasik hiçbir zaman tükenmez. Çünkü o her defasında yeni bir şey söyleme iddiasını da içinde taşır." düşüncesi, klasiklerin her çağa hitap ettiğini, ancak güncellemelerin sağlam bir felsefi gelenek oluşturulmasına bağlı olarak felsefecilerin üzerinde düşünmesi gereken en temel sorunlardan biri olduğunu ortaya çıkarmaktadır. O halde yeniden bir İslâm felsefesi nasıl inşa edilebilir sorusunun, bizi ister istemez klasik eserlerin güncellenmesine götüreceği muhakkaktır. Doğrudan doğruya çağdaş sorunlar ile ilgili İslâm Felsefesi'nin nasıl güncelleneceği sorusu bu noktada daha da

anlam kazanmaktadır. İslâm Felsefesi, felsefenin temel sorunlar üzerinde söz söyleyebilme potansiyelinden hareketle, günümüz sorunları ile ilgili bir şeyler söyleyebilmeli, bunu yaparken de sahip olduğu klasik metinleri çağa uygun güncelleyebilecek bir birikime ve çabaya vesile olmalıdır. Bu takdirde günümüzde İslâm felsefecilerinin metafizik, tabiat ve bilim olmak üzere, ahlak, siyaset gibi alanlarda söyleyebileceği çok şeyin olacağı muhakkaktır.

Klasik eserlerin güncelleştirilmesi etrafında dönen tartışmada gelinen noktada Hayrani Altıntaş'ın, filozoflardan ve klasiklerden kopmanın anlamsız olacağı vurgusuyla, bugün nasıl anlamalı ve günümüze taşınmalıyız, sorusu etrafında düşünmek gerektiğini belirtmesi önemliydi. Güncelleştir(il)me sorununun nitelikli çalışmalarla aşılacağını savunan Mehmet Bayrakdar'a göre ise, aslında felsefe doğası gereği günceldi ve güncelleme felsefeden değil, olsa olsa felsefecilerin içinde buldukları şartlardan ve buna bağımlı bakış açılarından kaynaklanan bir sorun olabilirdi. Dolayısıyla, İslâm dünyası veya Türkiye'de İbn Sînâ metafiziği okutulmaması bir güncelleştir(il)me sorunundan ziyade pek çok harici unsurdan kaynaklanan bir ortam ve bu ortamın beslediği bir motivasyon sorunu olabilir. Bu bağlamda Ali Durusoy'un İslâm Felsefesi'nin güncelliği sorunu etrafında dönen tartışmanın harici faktörlerine dikkati çekerek aslında sorunun İslâm Felsefesi'nin meşruiyetini sorgulayan zihin yapılarına işaret etmesi önemliydi. Durusoy, meşruiyet tartışmasının arka planında yer alan saikler arasında İslâm Felsefesi'nin, din dışı bir alan olarak görülmesi ve kavram sorunu ile başlayan, modern dönemlerde kurumlaşamamaya kadar varan bir dizi sorunun olduğuna/olabileceğine değindi. Kuşkusuz bugün meşruiyet sorunu etrafında "İslâm'da felsefe mi var?" sorusuna yanıt aramak, muhatapları klasik metinle öyle ya da böyle buluşturmakla mümkün olabilecektir. İlaveten Durusoy'un, İslâm'da felsefe mi var şeklindeki meşruiyet üzerinden yapılan tartışmalara İslâm Felsefesi isimlendirmesinin de yol açabileceğini, en azından bu düşüncüyü besleyebileceğini belirtmesi ise dikkat çekiciydi. Dolayısıyla İslâm Felsefesi'nin tarihin belli bir döneminde ortaya çıkan, dinamik olmaktan uzak salt teolojik veya kelimî bir bakış açısından kurtulabilmesi için bu isimlendirmenin yeniden gözden geçirilmesi gerekir. Zira bu tabirle, yapılan işin alanı daraltılmakta ve felsefe belli bir alan içerisinde hapsolmektedir. Oysa İslâm Felsefesi'nin güncelliği felsefenin de güncelliğidir ve İbn Rüşd'ün "İnsan metafizik yapan bir canlıdır." sözü tam da bu düşüncenin karşılığıdır.

Muhittin Macit'in, insan zihninin değişmediği sürece bir İslâm Felsefesi güncelleme tartışması yürütmenin anlamsız olduğunu, isimler üzerindeki tartışmaların filozoflar açısından bir anlam ifade etmeyeceğini söylemesi önemliydi. Çünkü klasikler nesnel ontolojileri gereği olarak hiçbir zaman tükenmeyecek, buna karşın felsefeciler gelip geçecekti. Bu nedenle felsefî metinleri tazelenmiş zihinlerle yeniden ve yeniden yapılacak okumalar, gelişen ve değişen yeni disiplinler hakkında yeni şeyler söyleyebilmeye de kapı aralayacaktı. Bugün söz konusu okutulacak şey

ahlaksa örneğın, modern psikolojiyi göz ardı etmek, onun geldiğı noktayı yok saymak mümkün olabilir miydi? Kuşkusuz Macit'in işaret ettiğı noktada felsefecilerin zihin yapıları haklı olarak sorgulanmalıydı. Nitekim onun bıraktığı noktadan Atilla Arkan'ın, "Felsefenin güncellenmesi sorununda zihinsel bariyerlerimiz var mı?" şeklindeki son derece dikkat çeken sorusu aslında felsefecileri yeniden düşünme ve öz eleştiri yapmaya davet niteliğindedir. Bu nedenle, hapsolünmüşlük duygusu içerisinde İslâm Felsefesi çalışmanın pratikteki değeri benzer şekilde sorgulanmalıydı. Kasım Turhan'ın dediğı gibi, İslâm Felsefesi çalışınların zihinsel bariyerleri bazen Kindî ile başlayan Gazâlî ile biten bir alan içerisinde gidip gelmeye, dolayısıyla alabildiğine kısır bir alan içerisinde hareket etmeye yol açmaktaydı. Dolayısıyla en azından Kelâm ve Tasavvuf'la, İslâm Felsefesi arasındaki yaklaşma felsefecileri bu kısır döngüde hareket etmekten kurtaracak, böylece İslâm Felsefesi'ne yeni bir soluk aldırabilecekti. Turhan'ın güncellemek ile ilgili olarak "Tanrı'yı güncellemek felsefeyi güncellemektir." sözü ise son derece önemliydi. Dolayısıyla bir güncelleme yapılacaksa işe Tanrı'yı güncelleme ile başlamanın uygun olacağı ortaya çıkmaktadır.

Kuşkusuz güncelleştir(il)me sorunu etrafında yoğunlaşın konuşmalara ilave olarak farklı görüş ve öneriler de toplantıda dile getirildi. İslâm Felsefesi alanının genişletilmesi vurgusuna ilave olarak Müfit Selim Saruhan'ın özellikle, Arapça konusundaki yetersizliklerin okuyucuyu çevirilere mahkûm ettiğı, bunun araştırmacı için son derece sakıncalı bir durum olduğı vurgusu önemliydi. Özellikle İlâhiyat fakültelerinde hazırlık sınıflarının ortadan kalkması ile klasik metin-okuyucu arasındaki doğrudan ilişki kopmuş böylece okuyucu, en önemlisi araştırıcı çevirilere aslında mahkum edilmişti. Bu nedenle, İslâm Felsefesi sahasında yapılacak her araştırmada araştırıcı, ikinci el kaynaklarla iktifa etmek zorunda bırakılmıştı ki, bu durum araştırmacıların İslâm Felsefesi'ne ilgisini çekme konusunda oldukça olumsuz bir durum oluşturan bir örnek olarak algılanmalı ve sorgulanmalıydı.

Gürbüz Deniz'in, araştırmaların çoğunlukla terkibi olduğı, birbirine benzediğı, yaratıcılık ve ortaya yeni bir şey koyma iddiasından uzak olduğı, dolayısıyla katkı sağlamadığı eleştirisi dikkat çekti. Mevlüt Uyanık ise, İslâm Felsefesi'nin kendisini anlatmak, tanıtmak ve özellikle okuyucunun ilgisini çekmek konusunda (Batıdaki felsefi roman denemelerinin gösterdiği başarılarla atıfta bulunarak) ciddi sorunlarının olduğunu ifade ederek, özellikle bugün pratik olarak bu konuda ne yapılabilir sorusu etrafında yeniden düşünmenin anlamlı olacağına işaret etti. Felsefecilerin ne yapması gerektiğı sorunu etrafında ifade edilen görüşler paralelinde Bayram Ali Çetinkaya'nın yeni bir İslâm Felsefesi kitabının yazılması önerisinin, Türkiye'deki mevcut İlâhiyat fakültelerinin İslâm Felsefesi kürsülerinin birbirinden kopuk olarak faaliyet göstermelerini önleyecek bir öneri olması bakımından ciddiye alınmalıdır. Yanı sıra, bir "İslâm Felsefesi Kavramlar Sözlüğü"

çalışması ile İslâm felsefecilerinin güçlü potansiyelinin harekete geçirilebileceği fikri de artık önemsenmelidir.

Sonuç itibariyle, son zamanlarda İslâm Felsefesi alanında araştırma yapanların sayısının azalmasında İlahiyat fakültelerinin omurgası ile oynanmış olmasının rolünün önemli olduğunu söylemek gerekir. Arapça hazırlık sınıflarının kaldırılmasına ilave olarak, haftalık İslâm Felsefesi ders sayısının azal(tıl)ması, yeni kurulan bölümlerde yeterince İslâm Felsefesi derslerine yer verilmemesi gibi uygulamaların bunda rolünün olduğu aşikârdır. Bu nedenle İslâm felsefecilerinin bugün içinde buldukları durumda, varlık nedenlerini sorgulayan uygulamalara karşı işbirliği içerisinde hareket etmelerinin önemi ve gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Şüphesiz, İslâm Felsefesinin/felsefecilerin çağın gereğine uygun olarak yeniden inşası, kendini her an canlı ve güncel tutması ciddi bir çabayı ve işbirliğini gerektirmektedir. Bu bağlamda, İslâm Felsefecileri Derneği'nin bundan önceki toplantılarda olduğu gibi, bundan sonra da, sorunların tartışılması ve çözüm önerilerinin dile getirilmesine vesile olduğu/olacağı açıktır.

Son olarak, iki gün süreyle, oldukça sıcak bir ortamda gerçekleşen istişare toplantısı organizasyonunun her anlamda kusursuz geçmesinde Atilla Arkan'ın maddî-manevî büyük katkısını belirtmek gerekir.